

Huidige verspreiding van de Slanke duinhoren *Cochlicella* (*Cochlicella*) *acuta* (O.F. Müller, 1778) en de Bolle duinhoren *Cochlicella* (*Prietocella*) *barbara* (Linnaeus, 1758) in Nederland

C.M. (Tello) Neckheim

Current distribution of *Cochlicella acuta* (O.F. Müller, 1778) and *Cochlicella barbara* (Linnaeus, 1758) in the Netherlands.

Summary. The first finds and current distribution of *Cochlicella acuta* (O.F. Müller, 1778) and *Cochlicella barbara* (Linnaeus, 1758) in the Netherlands are described. These species have seen a striking expansion along the Dutch coast and they have even reached the Wadden islands.

Inleiding

Nederland heeft een lange kustlijn met duinen die een verbinding vormen tussen de kustduinen van België en die van Duitsland en Denemarken. In deze duinen komen zanderige kalkrijke droge habitats voor. Hierin kunnen bepaalde soorten landslakken goed leven zoals de zogenaamde duinslakken (*Helicella*, *Cernuella*, *Cochlicella*, *Backeljaija*, *Xeroplexa* en *Xerotracha*). (*Backeljaija* en *Xeroplexa* zijn recente synoniemen van *Candidula*; zie Chueca *et al.*, 2018). De Duinslakken kunnen in een droge omgeving overleven waarin op één dag ook grote verschillen in temperatuur kunnen voorkomen. Daarnaast zijn het kalkliefhebbers. De invloed van de zee is hierbij van belang in verband met de vroegere aanvoer van schelpen. Een aantal soorten duinslakken verspreidt zich steeds meer van het zuiden van Europa naar het noorden, ze hebben blijkbaar minder last van kou of mogelijk speelt hier toch klimaatverandering een rol (Neckheim, 1996). Ze verplaatsen zich langs de kustlijn van de Noordzee. Hoe dat gebeurt is niet met zekerheid te zeggen maar mogelijkheden zijn dat de slakjes worden meegevoerd door de wind of door zeestroming, vervoerd worden door vogels of dat ze verspreid worden door menselijke activiteiten. Zeker is in ieder geval dat er steeds meer soorten duinslakken in Nederland komen en dat ze zich steeds noordelijker verspreiden. De twee *Cochlicella* soorten vallen op omdat zij zich vooral in de laatste jaren sterk langs de kust van Nederland hebben uitgebreid en zich zelfs ook op de Waddeneilanden hebben gevestigd.

Beschrijving van de *Cochlicella* soorten

In Europa komen drie soorten uit het geslacht *Cochlicella* voor, namelijk Slanke duinhoren *Cochlicella acuta* (O.F. Müller, 1778) (fig. 1), Bolle duinhoren *Cochlicella barbara* (Linnaeus, 1758) (fig. 2) en Konische duinhoren *Cochlicella conoidea* (Draparnaud, 1801). Ze behoren tot de familie der Geomitridae. Op het oog lijken de huisjes van de drie soorten enigszins op elkaar. Zoals de Nederlandse naam al aangeeft is de Slanke duinhoorn het slankst; het is tevens de grootste soort (11-22 x 4-8 mm) (fig. 1). De Bolle duinhoren is kleiner (7-12 x 5-8 mm) en relatief boller (fig. 2); de Konische duinhoren is de kleinste (6-9 x 5-6 mm) en heeft een meer piramidevormig (conisch) huisje. Laatstgenoemde soort is (nog) nooit in Nederland of België aangetroffen en heeft daarom nog geen officiële Nederlandse naam. Van oorsprong komen deze drie soorten voor op kalkrijke zandige plaatsen rond de Middellandse Zee. Ook leven ze op rotsachtige terreinen. Opvallend is dat de kleur en tekening van alle drie de

soorten variabel is. Zowel volledig kalkwitte huisjes als fraai gevlekte huisjes komen voor. De Bolle duinhoorn en de Konische duinhoorn hebben vaak een bruine band over de omgangen. En de Bolle duinhoorn is vrijwel steeds donkerder gekleurd dan de Slanke duinhoren. Ook de grootte van de huisjes is variabel. De rand van de mondopening van alle drie de soorten is niet verdikt en heeft binnenin geen lijstvormige verdikking. De kleur van de levende dieren is grijs met donkere pigmentvlekjes. In dit artikel wordt de anatomie niet beschreven want de soorten zijn vrij goed te onderscheiden aan de vorm van de huisjes. De soorten leven waarschijnlijk van algen die ze van het zand of van planten afgrazen. Ze leggen hun eieren waarschijnlijk in het zand, net als de andere duinslakken. En net als de andere soorten duinslakken kruipen ze bij extreme warmte omhoog op planten en paaltjes en kunnen dan massaal bij elkaar worden aangetroffen. De soorten zijn door de mens verspreid naar Amerika (Hardy, 2004) en Australië (Butler & Murphy, 1977; Hardy, 2004; Stanisc *et al.*, 2010; Stanisc *et al.*, 2017).

Fig. 1. Slanke duinhoorn *Cochlicella acuta*, Texel, 2021. Foto Tello Neckheim.

Fig. 2. Bolle duinhoren *Cochlicella barbara*, Voorne, 2021. Foto Tello Neckheim.

Verspreiding

Slanke duinhoorn

De eerste bekende waarneming van deze soort uit Nederland is uit Ransdaal in de provincie Limburg [12.4.1935 1 ex. coll. Kaas & Ten Broek (RMNH, nu Naturalis)] (Moolenbeek & De Bruyne, 1991). Dat is een opvallende vindplaats omdat de soort normaal gesproken niet in het binnenland voorkomt. Dit duidt op een invoering in een tuin. De eerste populatie werd in 1968 gevonden in de tuin van het biologisch station Schellingerland te Midsland op Terschelling (De Boer, 1987). De soort leeft daar al een tijd niet meer. Blijkbaar was de biotoop toch niet geschikt of is ze later veranderd. Daarna werd de soort levend aangetrof-

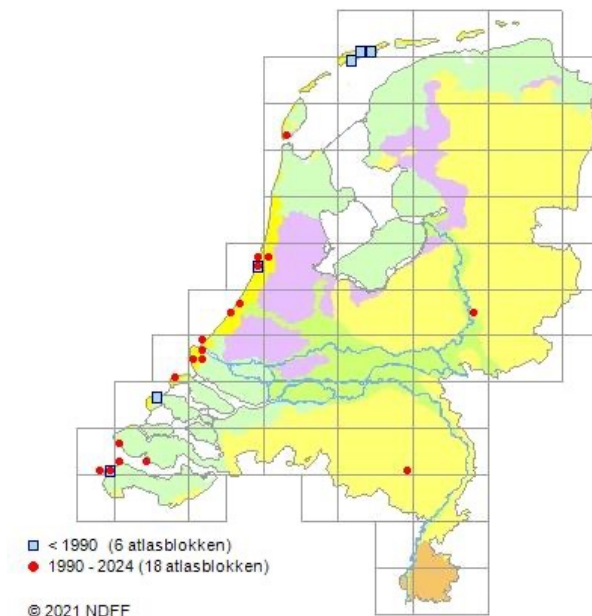

Fig. 3. Verspreidingskaart Slanke duinhoren; de alleroudste vindplaatsen zijn niet aangegeven. Bron NDFF.

fen bij Zandvoort (Moolenbeek & De Bruyne, 1991; De Bruyne, 1996) en inmiddels zijn er tientallen vindplaatsen in Nederland bekend. Aangespoelde lege huisjes waren ook bekend van het strand (Moolenbeek & De Bruyne, 1991; Mienis, 2002a; b). De Slanke duinhoren is vanaf 1990 in 16 kilometerhokken waargenomen (Verspreidingsatlas, geraadpleegd d.d. 21-8-2021, fig. 3). Jansen (2015) geeft drie vindplaatsen aan. De laatst bekend geworden vindplaats in Nederland is op Texel (fig.4). De soort komt daar algemeen voor op aangelegde wallen van een cam-

Fig. 4. Levende Slanke duinhoorn *Cochlicella acuta*, Texel, 2021. Foto Tello Neckheim.

Fig. 5. Levende Bolle duinhoren *Cochlicella barbara*, Terschelling, 2017. Foto Sylvia van Leeuwen.

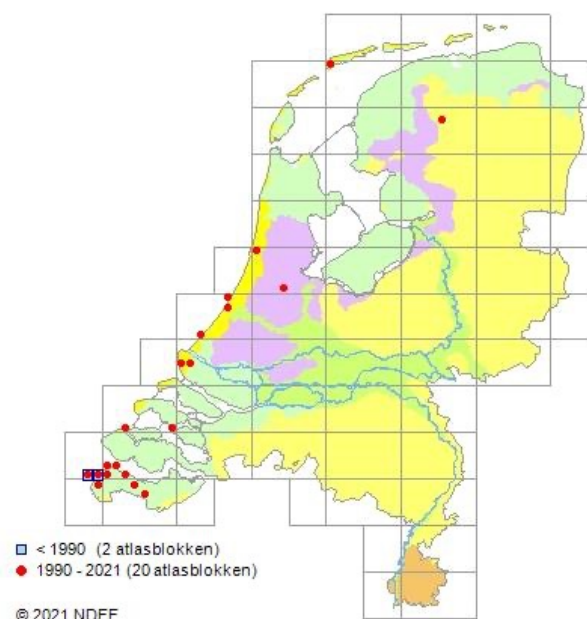

Fig. 6. Verspreidingskaart Bolle duinhoorn. Bron NDFF.

ping waarop ook campers staan (Waarneming.nl). Het lijkt aanemelijk dat de soort daar via kampeers terecht is gekomen en er een passend habitat heeft gevonden. Zie Bank (2011a) voor de verspreiding van de Slanke duinhoorn in Europa.

Bolle duinhoren

De Bolle duinhoren is in 1988 in Nederland voor het eerst levend aangetroffen in Zeeland, op de grens met België (Dumoulin, 1988). Eigenlijk werd de soort in België aangetroffen, maar ze bleek later ook op Nederlands grondgebied te leven. Ook deze soort komt inmiddels op tientallen plaatsen voor in Nederland en vooral in Zeeland (Boesveld, 2005). De Bolle duinhoren is vanaf 1990 uit 20 kilometerhokken bekend (Verspreidingsatlas, geraadpleegd d.d. 21-8-2021; fig. 6). Jansen (2015) geeft vier vindplaatsen aan. Opvallend is dat de Bolle duinhoren meerdere keren gemeld wordt via import van fruit (Van Bruggen, 2011) en wat vaker in tuinbouwgebieden of bij een camping is waargenomen dan de Slanke duinhoorn. De vindplaats op Terschelling is opvallend, het is de vraag of de soort hier via toeristen of op een natuurlijke wijze terecht is gekomen (fig. 5). Vlak bij deze vindplaats werd ook de Zandslak *Theba pisana* aangetroffen; het is onduidelijk of er een verband bestaat tussen deze twee vondsten (Neckheim & Van Leeuwen, 2017). Zie Bank (2011b) voor de verspreiding in Europa.

Dankwoord

Gerard Majoor wordt bedankt voor suggesties betreffende tekst en literatuur. Sylvia van Leeuwen wordt bedankt voor de foto van een levende Bolle duinhoren.

Geraadpleegde bronnen

- BANK, R.A., 2011a. Fauna Europaea: *Cochlicella* (*Cochlicella*) *acuta* (O.F. Muller 1774). Fauna Europaea version 2.6.2. Beschikbaar op <http://www.faunaeur.org>.
- BANK, R.A., 2011b. Fauna Europaea: *Cochlicella* (*Prietocella*) *barbara* (Linnaeus 1758). Fauna Europaea version 2.6.2. Beschikbaar op <http://www.faunaeur.org>.

- BOESVELD, A., 2005. Inventarisatie van de landslakken van de Zeeuwse kust, met nadruk op de Nauwe korfslak. – Stichting European Invertebrate Survey Nederland, Leiden.
- BUTLER, A.J. & C. MURPHY, 1977. Distribution of introduced land-snails of Yorke Peninsula, South Australia. – Transactions of the Royal Society of South Australia 101: 91-98.
- CHUECA, L.J., GÓMEZ-MOLINER, B.J., MADEIRA, M.J. & PFENNINGER, M., 2018. Molecular phylogeny of *Candidula* (Gastropoda: Helicidae) land snails inferred from mitochondrial and nuclear markers reveals the polyphyly of the genus. – Molecular Phylogenetics and Evolution 118: 357-368.
- DE BOER, TH.W., 1987. Verslag van de najaarsexcursie naar Terschelling van 3-5 oktober 1986. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 234: 217-220.
- DE BRUYNE, R.H., 1996. Malacofauna van de Zuidduinen. Land- en zoetwatermollusken (weekdieren) in een sterk betreden duingebied aan de zuidkant van Zandvoort. – Stichting ANEMOON, Bennebroek.
- DUMOULIN, E., 1988. *Cochlicella barbara* (Linnaeus, 1758) herontdekt in België en nieuw voor Nederland (Gastropoda Pulmonata: Helicidae). – Basteria 52: 117-120.
- HARDY, A.R., 2004. Exotic mollusks intercepted or established in California, and the impact upon Californian agriculture. In: Plant Pest Diagnostics Laboratory Report. – California Department of Food and Agriculture, Sacramento. www.cdffa.gov/phpps/ppd/PDF/PPDC2004.pdf.
- JANSEN, E.A., 2015. Veldgids slakken en mossels - land en zoetwater. – KNNV Uitgeverij, Zeist.
- MIENIS, H.K., 2002a. Nog iets over het aanspoelen van landslakken op het strand in Nederland. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 326: 53-54.
- MIENIS, H.K., 2002b. Nog enkele aangespoelde exotische landslakken van Terschelling. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 328: 94-94.
- MOOLENBEEK R.G. & R.H. DE BRUYNE, 1991. De slanke duinhoorn, *Cochlicella acuta* (Müller, 1774) in Nederland. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 261: 852-854.
- NECKHEIM, C.M., 1996. Hoe winterhard zijn onze "nieuwe" landslakken? – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 292: 110-112.
- NECKHEIM, C.M. & S.L. VAN LEEUWEN, 2017. Twee nieuwe landslakken op Terschelling. – Zoekbeeld 7(2): 26.
- STANISIC, J., M. SHEA, D. POTTER & O. GRIFFITHS, 2010. Australian land snails, Volume 1. A field guide to eastern Australian species. – Bioculture Press, Mauritius.
- STANISIC, J., M. SHEA, D. POTTER & O. GRIFFITHS, 2017. Australian land snails, Volume 2. A field guide to southern, central and western species. – Bioculture Press, Mauritius.
- VAN BRUGGEN, A.C., 2011. *Cochlicella barbara* (Gastropoda Pulmonata), een mediterrane landslak levend in Den Haag gevonden. – Spirula 382: 101.
- WAARNEMING.NL. waarneming.nl/observation/221265840/Geraadpleegd 6-10-2021.

Adres van de auteur
cmneckheim@gmail.com